

П. Карышковский.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ЦЕНТР АНТИКОЗНАВСТВА ТА МЕДІЄВІСТИКИ
ОДЕСЬКИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ГРЕЦЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ (ОДЕСА)

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XIII

ОДЕСА
ОНУ
2021

УДК 94(100)“-05/17”(08)

C773

Рецензенти:

І. В. Бруяко – д.і.н., директор Одеського археологічного музею НАНУ;

О. А. Довгополова – д.філос.н., професор кафедри філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

І. В. Немченко – к.і.н., керівник Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова, головний редактор;

О. Б. Дьомін – д.і.н., проф. кафедри всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;

І. С. Гребцова – д.і.н., зав. кафедри всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;

Т. О. Ізбаш-Гоцкан – к.і.н., доц. кафедри всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;

В. Г. Кушнір – д.і.н., декан факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова;

О. М. Луговий – к.і.н., доц. кафедри всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;

В. В. Чепіженко – викл. кафедри всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;

С. Б. Охотніков – к.і.н., зам. директора Одеського археологічного музею НАНУ;

М. Д. Руссєв – доктор хабілітат історії, професор Вищої антропологічної школи (Кишинів, Молдова);

О. В. Сминтина – д.і.н., зав. кафедри археології та етнології України ОНУ імені І. І. Мечникова;

С. Б. Сорочан – д.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Протокол № 5 від 18 лютого 2021 р.

C773 Стародавнє Причорномор'я. Випуск XIII / Голов. ред. І. В. Немченко. –
Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. –
442 с.

ISBN 978-617-689-412-4

*Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів
XIII ювілейних читань пам'яті П. Й. Каришківського, міжнародної
конференції, яка відбулась в ОНУ імені І. І. Мечникова 12–13 березня 2021 р.*

Збірка видана за спонсорської підтримки

І. М. Ковалья, В. О. Кравця, В. В. Левчука та С. Парадісопулоса

ISBN 978-617-689-412-4

УДК 94(100)“-05/17”(08)

© Колектив авторів, 2021

© Одеський національний

університет імені І. І. Мечникова, 2021

І. В. Немченко (Одеса)

**100-РІЧЧЯ ПЕТРА ЙОСИПОВИЧА КАРИШКОВСЬКОГО
(1921–1988)**

12 березня 2021 року виповнюється 100 років від дня народження Петра Йосиповича Карішковського – видатного науковця та непересічної людини: вченого, викладача, поета.

Петр Йосипович залишив яскравий слід у науці та пам'яті людей, які в нього вчилися або працювали під його керівництвом. Сьогодні, коли вже більш 30-ти років минуло з часу його відходу, напрочуд ясно постає його вражаючий образ вченого-енциклопедиста, митця, «людини доби Ренесансу».

Щиро відданий науці, присвятивши їй своє життя, П. Й. Карішковський зробив значний внесок в різні її галузі. Його кандидатська дисертація, захищена 1951 року, висвітлювала джерелознавчі аспекти політичних взаємин Візантії, Болгарії та Русі в 967–971 рр. Згодом візантинознавство та славістика поступилися місцем античній нумізматиці та епіграфіці. Докторська дисертація «Монетное дело и денежное обращение Ольвии в VI в. до н.э – IV в. н.э.» була захищена у 1969 р., а видана в Одесі 2003 року¹.

Саме численні дослідження з античної нумізматики, грецької та латинської епіграфіки здобули П. Й. Карішковському світове визнання. Так, в умовах «залізної завіси» та інших обмежень радянського часу вченого було (заочно) обрано членом-кореспондентом Німецького Археологічного інституту, членом Нью-Йоркського нумізматичного товариства.

П. Й. Карішковський та археологія – окрема сторінка, якщо не розділ, його життєпису. Він не був археологом, як стверджував сам і як визначає багато хто з представників цієї професії. Втім його студії з історії грецьких полісів Причорномор'я, його нумізматичні та епіграфічні знахідки живили археологічне дослідження регіону. П. Й. Карішковський тісно співпрацював з науковцями Одеського археологічного музею, любив відвідувати археологічні експедиції на о. Березань, в Ольвії, Тірі, Ніконії. Археологи Одеси різних поколінь вважали його своїм вчителем. Саме вони в 1989 р. й започаткували традицію проведення Читань пам'яті Петра Йосиповича Карішковського.

Цілком не випадково П. Й. Карішковський у 1966–1988 рр. був головою правління Одеського археологічного товариства,

опікувався справою збереження історичних пам'яток Одещини. Вчений брав активну участь в роботі Одеської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПШК). В 70-х рр. П. Й. Каришковський був ректором створеного 1969 р. на базі Одеського державного університету імені І. І. Мечникова народного університету пропаганди пам'яток історії і культури м. Одеси².

Список наукових праць П. Й. Каришковського, виданих з 1951 до 1999 рр. (тобто останні – вже помертно), містить більш ніж 180 найменувань³.

Різносторонність інтересів і здібностей та глибина знань П. Й. Каришковського особливо наочно проявилися у викладанні. Випускник Одеського університету (1945 р.), він 1 вересня 1946 р. розпочав свій шлях викладача – від асистента до завідувача кафедри історії стародавнього світу та середніх віків, утвореної на історичному факультеті 1963 року. Петро Йосипович був першим її очільником і перебував на цій посаді до кінця життя.

Ті, кому пощастило (як і мені) слухати лекції П. Й. Каришковського, підтвердять, що він був лектором від бога. Феноменальна ерудиція, сила думки, ораторський дар, а іноді, несподівано, й іскри його блискучого гумору – все це захоплювало розум і серце студента. Крім найбільш близьких до його наукових інтересів історії Стародавньої Греції та Риму і нумізматики, йому доводилось читати й інші курси, численні і різні за тематикою. Не «знижуючи планки», на тому ж високопрофесійному рівні, та що там, просто блискуче, він у різні роки читав студентам історію Стародавнього Сходу, історію середніх віків, історію первісного суспільства, історичну хронологію, науковий атеїзм (фактично це була історія релігії) тощо. Нашій генерації студентів істфаку він читав спецкурс з історії Гуситських воєн.

Відомо, що Петро Йосипович не тільки не уникав подібного різноманіття, але й навіть прагнув цього. На його переконання, завідувач кафедри мав вміти прочитати будь-який курс, закріплений за кафедрою.

Вчений-енциклопедист, ерудит, «універсальна людина» доби Відродження – всі ці визначення є доречними для опису його особи.

Петра Йосиповича вдячно пам'ятають ті, хто в нього вчився, слухав його лекції, працював поряд з ним. Перша наукова конференція – читання його пам'яті – відбулася у березні 1989 р., через рік після смерті вченого, коли жаль за ним був ще нестерпним. На конференції пролунав проникливий виступ Ю. Г. Віноградова⁴, з яким Петра

Йосиповича об'єднували не тільки наукові інтереси, але й щира дружба. Своїми роздумами та почуттями щодо вчителя та вченого, оцінками його наукової спадщини ділилися М. В. Агбунов⁵, О. Б. Дьомін⁶, Г. О. Дзис-Райко, В. П. Ванчугов⁷, С. І. Андрух⁸ та ін. На підставі проведених читань того ж 1989 року було видано тези, а через рік – і матеріали конференції.

Таким чином було закладено традицію, яка продовжується досі. Читання пам'яті професора П. Й. Каришковського відбуваються регулярно, з інтервалом 2–3 роки і завжди пов'язані з датою 12 березня – днем народження вченого. Тоді ж почалася історія збірки «Древнее Причерноморье» (з XI випуску 2016 р. – «Стародавнє Причорномор'я»).

Кожного разу на пленарних засіданнях Читань звучали присвячені вченому промови, спогади, поезії. Так, наприклад, на пленарному засіданні X Читань (2013 р.) виступили С. Б. Охотніков, Т. Л. Самойлова, С. Б. Буйських. Я. Бодзек (Польша), М. Д. Руссєв (Молдова). Частими були виступи О. В. Гудкової. На жаль, ця «усна історія» життя та наукової творчості П. Й. Каришковського не зберіглася для наступних поколінь, оскільки не була оформлена писемно. Втім варто згадати присвячені безпосередньо П. Й. Каришковському виступи, які втілились у тексти і були опубліковані у збірці «Стародавнє Причорномор'я».

І. А. Болдирєв, колишній студент та товариш Петра Йосиповича, був гостем на багатьох Читаннях. У III випуску збірки міститься його нарис «Учитель»⁹. Близький друг та співавтор П. Й. Каришковського І. Б. Клейман присвятив йому зворушливий та водночас академічний опус, представлений на IV Читаннях 1998 р.¹⁰ Неодноразово з'являлись і публікації щодо внеску П. Й. Каришковського в окремі галузі історичної науки, в першу чергу нумізматики. Саме ці питання висвітлювала в своїх публікаціях учениця вченого С. А. Булатович¹¹. Продовжувались і біографічні розшуки. Л. Ю. Поліщук¹² звернулась до періоду роботи Петра Йосиповича в Одеському археологічному музеї; В. В. Левченко¹³ – до шляхів формування його наукових інтересів у роки студентства.

Головна концепція Читань була визначена напрямками наукових інтересів П. Й. Каришковського. Спочатку акцент робився на археології та нумізматиці надчорноморського регіону, звідси назва збірки і склад учасників перших Читань. Втім згодом до участі в конференції стали запрошуватись й фахівці у тих царинах історичної науки, в яких проявився викладацький дар П. Й. Каришковського. Отже в останніх кількох Читаннях, окрім традиційних учасників –

нумізматів та археологів – стали ширше брати участь історики – античники та медієвісти, візантиністи зокрема, фахівці з історії Стародавнього Сходу, раннього модерного часу тощо. Починаючи з VIII Читань почала помітно зростати кількість учасників, а відповідно – секцій на конференції та обсяг «Стародавнього Причорномор'я»¹⁴.

Значно розширюється і «географія» Читань, до них залучаються фахівці з багатьох університетів, дослідницьких інститутів та інших академічних установ України – Києва, Львова, Харкова, Чернівців тощо. Водночас частішають виступи колег з-за кордону (конференція офіційно має статус міжнародної починаючи з VI Читань 2004 р.) Усього в Читаннях пам'яті П. Й. Каришковського протягом їх буття брали участь спеціалісти з Великої Британії, Білорусії, Болгарії, Грузії, Ізраїлю, Італії, Молдови, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, Франції.

Повертаючись до публікацій, безпосередньо присвячених П. Й. Каришковському, визначу, що їх, звичайно, існує більш, ніж представлено на сторінках нашої збірки. Серед них – довідкові матеріали¹⁵; багато з них – мемуари, що не є дивним з огляду на масштаб особистості Петра Йосиповича. «Повернення Ікара Щасливого» – так назвав М. Д. Руссев свій нарис, що містить і спогади, і біографічні дослідження¹⁶. Немов живий, постає П. Й. Каришковський зі сторінок автобіографічної «Одессеї» А. О. Добролюбського, який близько знав вченого¹⁷. Студенти історичного факультету різних років випуску діляться своїми спогадами на сторінках книги, виданої В. В. Багацьким¹⁸ тощо.

Пам'ять П. Й. Каришковського зберігається і в топонімічній рідного міста: в Одесі є вулиця професора Каришковського. На будинку, де він деякий час жив, на вулиці Пушкінській, 57 сповіщає про це меморіальна дошка. На факультеті історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова є іменна аудиторія, №22, яку він полюбляв свого часу. Зараз там створюється нумізматичний музей, де буде виставлено його величезну колекцію зліпків античних монет. Коли при Центрі антикознавства та медієвістики ОНУ виникло наукове студентське товариство, студенти забажали надати йому ім'я П. Й. Каришковського.

І нарешті – поезії. За життя Петра Йосиповича багато хто з його оточення просто не знав, що він був не тільки видатним науковцем та блискучим лектором, а й поетом. Він не згадував про це всує, а жодних видань у радянський час не було. Тільки вже після його відходу ми почули той голос, яким він через свої поезії розмовляв з

собою, зі світом сучасним та минулим, з вічністю. Талант поета не поступився таланту історика.

Перше видання віршів П. Й. Каришковського відбулося завдяки С. Б. Буйських. Сергій Борисович, сам поет і науковець одночасно, помістив три Березанські сонети у своїй «поетично-археологічній антології» «Пыль золотая»¹⁹. Йому ж належить нарис, присвячений поетичній творчості П. Й. Каришковського в збірці кафедри історії стародавнього світу та середніх віків²⁰ та вступна стаття до першого окремого видання поезій. Збірка «Стихотворения» була ретельно підготовлена та видана Аллою Іванівною Каришковською, дружиною Петра Йосиповича, в 2013 та 2015 рр.²¹ На пленарному засіданні XI Читань, що відбулися у березні 2016 р., кожний учасник конференції отримав від Алли Іванівни подарунок – поетичну збірку на згадку про її автора.

У наших Читаннях сьогодні беруть участь 78 науковців з Великої Британії, Грузії, Молдови, Польщі, Румунії та України. Їх доповіді стосуються тих галузей знання, у яких просявав науковий та викладацький дар Петра Йосиповича Каришковського.

Побажаємо їм успіху!

---

¹ Монетное дело и денежное обращение Ольвии в VI в. до н.э. – IV в. н.э. Одесса: Фридман А. С., 2003. Див. також: Карышковский П.О. Монеты Ольвии: очерк денежного обращения Северо-Западного Причерноморья в античную эпоху. К., 1988.

² Див. Присяжнюк О. М. Діяльність громадських організацій з охорони пам'яток Одещини у 1945–1991 рр. // Праці Центру пам'яткознавства: 36. наук. пр. 2009. Вип. 16. С. 33.

³ Див. додаток до видання докторської дисертації: Карышковский П. Й. Монетное дело и денежное обращение Ольвии в VI в. до н.э. – IV в. н.э. С. 367–376.

⁴ Виноградов Ю. Г. Слово об ученом, человеке, друге // Древнее Причерноморье (материалы I Всесоюзных чтений памяти профессора П.О. Карышковского). Одесса. 1990. С. 3–9.

⁵ Агбунов М.В. П. О. Карышковский и изучение древней истории и географии Причерноморья // Древнее Причерноморье. Чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Тезисы докладов конференции (9-11 марта 1989 г.) / Редкол.: Гудкова А.В. (отв.ред.) и др. Одесса: Одесская охранная археологическая экспедиция, 1989. С. 3–4.

⁶ Демин О. Б. Вклад П. О. Карышковского в разработку проблем вспомогательных исторических дисциплин. Там же. С. 4–6.

⁷ Дзис-Райко Г. А., Ванчугов В. П. П. О. Карышковский и Одесский археологический музей. Там же. С. 6–8.

- ⁸ Андрух С. И. Вопросы античной и средневековой истории в трудах П. О. Карышковского. Там же. С. 8–10.
- ⁹ Болдырев И. А. Учитель // Древнее Причерноморье. III чтения памяти профессора П. О. Карышковского. Тезисы докладов юбилейной конференции (12-14 марта 1996 г.) / Редкол.: Станко В.Н. (отв.ред.) и др. Одесса: Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова, 1996. С. 3–4.
- ¹⁰ Клейман И. Б. Петр Осипович и его время // Древнее Причерноморье. IV чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Одесса 12-14 марта 1998 г. / Редкол.: Станко В.Н. (гл.ред.) и др. Одесса: Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова, 1998. С. 3–5. Розширений варіант цієї статті див.: Клейман И. Б. Профессор Петр Осипович Карышковский // SP. 1999, №3. С. 8–10.
- ¹¹ Булатович С. А. П. О. Карышковский и нумизматика Тиры // Древнее Причерноморье. VI чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Материалы международной конференции (12-14 марта 2004 г.) / Редкол.: Радзиховская Е.А. (гл. ред.) и др. Одесса, 2005. С.18–22. Она же. П. О. Карышковский и проблемы чеканки и обращения кизикинов // Стародавнє Причорномор'я. Вип. XI. Голов. ред. І. В. Немченко. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. С. 60–65.
- ¹² Полищук Л. Ю. Петр Осипович Карышковский (штрихи к портрету) // Стародавнє Причорномор'я. Випуск XI. С. 439–442.
- ¹³ Левченко В. В. В начале пути: формирование научных интересов П. О. Карышковского // Древнее Причерноморье. Выпуск X / Глав. ред. И. В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А.С. Фридман», 2013. С. 380–387.
- ¹⁴ Випуски «Древнего Причерноморья», з X числа – «Стародавнього Причорномор'я», викладено на сайті Наукової бібліотеки ОНУ імені І.І. Мечникова. <http://lib.onu.edu.ua/ru/drevnee-prichernomore/>. Див. також Додаток.
- ¹⁵ Избаш Т. О. Карышковский-Икар Петро Йосипович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Видання друге, доповнене. Т.3. Одеса, 2005. С.34–36.
- ¹⁶ Руссев Н. Д. Возвращение Икара Счастливого (субъективные заметки) // SP. 1999, №3. С. 11–18. Див. також: Немченко И. В., Руссев Н. Д. П.О. Карышковский в памяти и исторических памятниках // SP. № 6. 2011: Памятники материи и духа. С. 323–332.
- ¹⁷ Добролюбовский А. О. Одессея одного археолога / Ред.-сост. А. Красножон. СПб.: Нестор-История, 2009.
- ¹⁸ Истфак, каким мы его помним / Отв. ред. В. В. Багацкий. Одесса, 2015.
- ¹⁹ Буйских С. Б. Пыль золотая. Стихи, авторская песня. Николаев, 1994.
- ²⁰ Его же. П. О. Карышковский – поэт милостью божьей // Libra : збірка наукових праць кафедри історії стародавнього світу та середніх віків / під ред. І. В. Немченко. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. С. 5–7.
- ²¹ Карышковский П. О. Стихотворения. Одесса, 2013, 2015.

Додаток
«Древнее Причерноморье» / «Стародавнє Причорномор'я»
1989–2021

- Древнее Причерноморье (чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского). Тезисы докладов конференции. Редкол.: Гудкова А. В. (отв. ред.) и др. – Одесса: 1989. – 68 с.
- Древнее Причерноморье (материалы I Всесоюзных чтений памяти профессора П.О. Карышковского). – Одесса. 1990. – 186 с.
- Древнее Причерноморье. II чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Тезисы докладов юбилейной конференции (9–11 марта 1991 г.) / Редкол.: Загинайло А. Г. (отв. ред.) и др. – Одесса: Одесское археологическое общество, 1991. – 124 с.
- Древнее Причерноморье. III чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Тезисы докладов юбилейной конференции (12–14 марта 1996 г.) / Редкол.: Станко В. Н. (отв. ред.) и др. – Одесса: Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова, 1996. – 116 с.
- Древнее Причерноморье. IV чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Одесса 12–14 марта 1998 г. / Редкол.: Станко В. Н. (гл. ред.) и др. – Одесса: Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова, 1998. – 154 с.
- Древнее Причерноморье. Материалы международной конференции V чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского (Одесса, 12–14 марта 2001 года). – Одесса: Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова, 2003. – 228 с.
- Древнее Причерноморье. VI чтения памяти профессора Петра Осиповича Карышковского. Материалы международной конференции (12–14 марта 2004 г.) / Редкол.: Радзиховская Е. А. (гл. ред.) и др. – Одесса: Астропринт, 2005. – 204 с.
Приложение. Список статей, опубликованных в I–V сборниках чтений памяти профессора Петра Осиповича Карышковского.
- Древнее Причерноморье. Сборник статей, посвященных 85-летию со дня рождения профессора Петра Осиповича Карышковского Одесса: Гермес, 2006. – 255 с.
- Древнее Причерноморье. Выпуск VIII / Под ред. И. В. Немченко и др. – Одесса: ФЛП «Фридман А. С.», 2008. – 392 с.
- Древнее Причерноморье. Выпуск IX / Глав. ред. И. В. Немченко и др. – Одесса: ФЛП «Фридман А. С.», 2011. – 520 с.

- Древнее Причерноморье. Выпуск X / Глав. ред. И. В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А. С. Фридман», 2013. – 654 с.
- Стародавнє Причорномор'я. Випуск XI / Голов. ред. І. В. Немченко. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. – 610 с.
- Стародавнє Причорномор'я. Випуск XII / Голов. ред. І. В. Немченко. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. – 632 с.
- Стародавнє Причорномор'я. Випуск XIII / Голов. ред. І. В. Немченко. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. – 442 с.

**Публікації «Стародавнього Причорномор'я»,
присвячені П. Й. Карышковському**

1989 рік

Агбунов М. В. П. О. Карышковский и изучение древней истории и географии Причерноморья // Древнее Причерноморье. Тезисы докладов конференции. 9–11 марта 1989 г. С. 3–4.

Демин О. Б. Вклад П. О. Карышковского в разработку проблем вспомогательных исторических дисциплин // Древнее Причерноморье. Тезисы докладов конференции. 9–11 марта 1989 г. С. 4–6.

Дзис-Райко Г. А., Ванчугов В. П. П. О. Карышковский и Одесский археологический музей // Древнее Причерноморье. Тезисы докладов конференции. 9–11 марта 1989 г. С. 6–8.

1990 рік

Виноградов Ю. Г. Слово об Ученом, Человеке, Друге // Древнее Причерноморье. 1990. С. 3–9

1991 рік

Демин О. Б. История средневековых Балкан в научном наследии П. О. Карышковского // Древнее Причерноморье. 1991. С. 28–29.

Добролюбский А. О. П. О. Карышковский о печенежском набеге на Киев в 969 году // Древнее Причерноморье. 1991. С. 33–34.

1996 рік

Болдырев И. А. Учитель // Древнее Причерноморье. 1996. С. 3–4.

Губарь О. И., Добролюбский А. О. Культурный слой Одессы как модель личности Петра Осиповича Карышковского // Древнее Причерноморье. 1996. С. 35–36.

1998 рік

Клейман И. Б. Петр Осипович и его время // Древнее Причерноморье. 1998. С. 3–5.

2004/2005 рік

Булатович С. А. П. О. Карышковский и нумизматика Тире // Древнее Причерноморье. 2005. С. 18–22.

Доманский Я. В. Несколько воспоминаний о жизни Петра Осиповича Карышковского // Древнее Причерноморье. 2005. С. 46–50.

2013 рік

Левченко В. В. В начале пути: формирование научных интересов Петра Осиповича Карышковского // Древнее Причерноморье, вып. X. 2013. С. 380–387.

2016 рік

Булатович С. А. П. О. Карышковский и проблемы чеканки и обращения кизикинов // Стародавнє Причорномор'я, вип. XI. 2016. С. 60–65.

Музичко О. Є. До наукової біографії П. Й. Карышковського: відгук професора С. Я. Борового на автореферат докторської дисертації «Монетное дело и денежное обращение Ольвии (VI в. до н.э. – IV в. н.э.)» // Стародавнє Причорномор'я, вип. XI. 2016. С. 367–371.

Полищук Л. Ю. Петр Осипович Карышковский (штрихи к биографии) // Стародавнє Причорномор'я, вип. XI. 2016. С. 439–442.

2018 рік

Немченко І. В. До 55-ліття кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету імені І. І. Мечникова // Стародавнє Причорномор'я. Вип. XII. 2018. С. 5–15

Избаши-Гоцкан Т. А. Антиковедение на кафедре истории древнего мира и средних веков // Стародавнє Причорномор'я. Вип. XII. 2018. С. 16–23

Чепіженко В. В. Розвиток медієвістики на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ (до 2000 р. – ОДУ) імені І. І. Мечникова // Стародавнє Причорномор'я. Вип. XII. 2018. С. 23–38

Перелік скорочень**Список сокращений****Abbreviations**

- АВ – Археологические вести
 АДУ – Археологічні дослідження на Україні
 АИМ – Археологические исследования в Молдавии. Кишинев, Штиинца.
 АИУ – Археологические исследования на Украине
 АКМ – Археологические культуры Молдавии. Кишинев, Штиинца.
 АО – Археологические открытия
 АП – Археологічні пам'ятки
 БАЭ – Бугская археологическая экспедиция
 БФ – Боспорский феномен
 ВДИ – Вестник древней истории
 ВХНУ – Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
 ДАОО – Державний архів Одеської області
 ДП – Древнее Причерноморье. Одесса.
 ЖМНП – Журнал Министерства народного просвещения
 ЗОАО – Записки Одесского археологического общества
 ЗООИД – Записки Одесского общества истории и древностей
 ИА АН УССР – Институт археологии Академии Наук УССР
 ІА НАН України – Інститут археології Національної академії наук України
 ИГАИМК – Известия Государственной академии истории материальной культуры
 ИИАК (ИАК) – Известия императорской археологической комиссии.
 ИИМК АН СССР – Институт истории материальной культуры Академии Наук СССР
 ИРАИМК – Известия Российской академии истории материальной культуры
 КККТ – Культурний комплекс Кукутень-Трипілля
 КСИА – Краткие сообщения Института археологии
 КСОГАМ – Краткие сообщения Одесского государственного археологического музея
 МАПП – Матеріали з археології Північного Причорномор'я
 МАСП – Материалы по археологии Северного Причерноморья
 МГУ – Московский государственный университет
 МИА – Материалы и исследования по археологии СССР
 НА ІА НАНУ – Научный архив Института археологии Национальной Академии Наук Украины

- НБУВ – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
НГУ – Николаевский государственный университет
НИЦ – Научно-исследовательский центр
НКМ – Николаевский краеведческий музей
НО – Надписи Ольвии (1917-1965). М., 1965.
НС – Нумизматика и сфрагистика
НЭ – Нумизматика и эпиграфика
ОАМ НАН України – Одеський археологічний музей Національної академії наук України
ОНУ імені І.І. Мечникова – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
РА – Российская археология
РАЕ – Российский археологический ежегодник. Санкт-Петербург.
СА – Советская археология
САИ – Свод археологических источников.
СП – Стародавнє Причорномор'я. Одеса
СХМ – Сообщения Херсонского музея
Тр. ГЭ – Труды Государственного Эрмитажа.
AGZ – Akta Grodzkie i Ziemskie: dokumenty. Lwów,
AHME – Analecta hymnica medii aevi
CIL – Corpus Inscriptionum Latinarum
IGBR – Mihailov G. Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae. Serdicae, 1970. Vol.1. Ed.2.
IOSPE, I² (*IPE I*²) – Latyshev V. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae. Petropolis, 1916. Vol.1. Ed.2.
JRA – The Journal of Roman Archaeology
JRS – The Journal of Roman Studies
MPH – Monumenta Poloniae Historica
MS – manuscript – рукопис, манускрипт
RIC – The Roman Imperial Coinage. Зокрема: RIC II – Roman Imperial Coinage. Volume 2: Vespasian to Hadrian / Ed. Mattingly H., Sydenham E. A. London, Spink & Son, 1926.
SNG – Sylloge Nummorum Graecorum
SP – Stratum plus
ZDM – Zbiór dokumentów małopolskich / Wyd. I. Sułkowska–Kuraś i S. Kuraś. Wrocław
ZfN – Zeitschrift für Numismatik

<i>Зміст</i>	<i>Содержание</i>	<i>Contents</i>
<i>Немченко І. В.</i> 100-річчя Петра Йосиповича Карышковського (1921–1988).....		5
<i>Демин О. Б.</i> Путь к античной нумизматике: формирование научных интересов П. О. Карышковского		14
<i>Сапожников И. В.</i> К 100-летию профессора П. О. Карышковского: жизнь и творчество по сокращенной программе.....		21
<i>Избаи-Гоцкан Т. А., Колесниченко Е. А.</i> К вопросу о творческом наследии Петра Осиповича Карышковского		33
<i>Агульников С.</i> Комрат-ХV – новое поселение античного периода в Буджакской степи.		37
<i>Ardeț A.</i> A new reinterpretation of a type of North Pontic amphora discovered in Dacia at Drobeta.....		45
<i>Белецкая О. В.</i> «Czarnigrod, ubi Dniestr fluvius dictus mare intrat...» (Черный город в XIV-XVI вв.)		48
<i>Bodzek J.</i> Coins struck in the Black Sea Region donated by Stanislaw Mineyko in the collection of the National Museum in Krakow		57
<i>Бодзек Я., Мызгин К.</i> По разным сторонам стены: находки монет Боспорского царства на Верхнегерманском и Ретийском Лимесе....		61
<i>Булатович С. А.</i> Колхидки в собрании Одесского археологического музея		71
<i>Бурдо Н. Б.</i> 100-річний ювілей Марії Гімбутас		76
<i>Відейко М.Ю.</i> «Усатівські війни»: пошуки супротивника.....		83
<i>Главенчук А. В.</i> Объекты зооморфной скульптуры и технология их изготовления на позднепалеолитическом поселении Анетовка 2		89
<i>Головко О. Б.</i> Битва на р. Мозгава 13 вересня 1195 р. (причини, хід і наслідки конфлікту)		96
<i>Гордієнко Д. С.</i> Трансформації в українській торгівлі пізнього середньовіччя за дослідженнями Михайла Грушевського		103

<i>Гребенников В. Б.</i> История исследований поселений бронзового века в Нижнем Побужье.....	110
<i>Гребцова И. С.</i> Картины голландского караванджиста Геррита ван Хонтхорста в европейских музеях	116
<i>Грицюта О. О.</i> Експериментальні дослідження на базі Анетівської палеолітичної експедиції протягом польового сезону 2020 р.....	127
<i>Гуменний В. Л.</i> «ARMENIA...IN POTESTATEM P. R. REDACTAE»: Вірменія в контексті репрезентації римської політики на Сході в добу Траяна.....	132
<i>Демчук С. А.</i> Еразм Роттердамський, «Світське застілля» та «реформа» бенкету	138
<i>Димидюк Д. А.</i> Наконечник важкого списа з території Двіну (X–XIII ст.).....	145
<i>Добролюбский А.О. , Смирнов И.А.</i> «...Что тут хан имел в виду...»?	150
<i>Зелинский А. Л.</i> Антиох II и Родос во время II Сирийской войны: возможная цель военного альянса.....	158
<i>Иванова С. В., Красножон А. В.</i> Археологические поиски Хаджибейского замка.....	164
<i>Івлєв К. О., Сорочан С. Б.</i> Про типову кар'єру вченого ромєя XV ст. (за матеріалами сатиричного діалогу «Мазаріс»).....	173
<i>Кахидзе Э.</i> Исторические данные о крепости Апсар.....	179
<i>Кіосак Д.</i> До абсолютної хронології найсхідніших поселень культури лінійно-стрічкової кераміки	187
<i>Козленко Р. О.</i> Монети ранньої Римської імперії в Ольвії: динаміка надходження	197
<i>Колесниченко А. М.</i> Нові черняхівські поселення на Кривоозерщині.....	206
<i>Croitoru C.</i> The <i>Venus pudica</i> Phenomenon (I). ITS beginnings.....	214
<i>Лагодич В.Ю., Овсінський Ю.В.</i> Зовнішньополітичні відносини Аварського каганату та Візантійської імперії у VI-VII ст.	219

<i>Левченко В. В.</i> З історії конфліктів у співтоваристві українських археологів наприкінці 1910-х – на початку 1920-х рр.....	225
<i>Лиман С. И.</i> Анализ средневековых источников в публикации К. П. Пауловича «Конспект, или краткое изложение дипломатики вообще» (1829)	231
<i>Ліхтей І. М.</i> Протидія чеського короля Вацлава I монголо-татарській загрозі у 1241 році.....	237
<i>Лобанова М. А.</i> Реконструкція плану трипільського поселення Сабатинівка I за архівними матеріалами.....	244
<i>Луговий О. М.</i> Ще раз про Маврокастрон та Аспрокастрон. «Чорне» ім'я «Білої» фортеці?	252
<i>Майборода П. А., Волканов С. И.</i> Римский эпос о Пунической войне: попытка перевода и комментария к книге II (1-60) Силия Италика	261
<i>Масюта Д. А., Пиструил И. В.</i> Археологические разведки вблизи парка «Дюковский сад» в г. Одессе	270
<i>Mercer M.</i> The Tower of London during the Wars of the Roses: The Bastard of Fauconberg's attempted attack of May 1471	278
<i>Милашевський О. С., Головка С. В.</i> Поселення черняхівської культури Лозувата-1 Ульянівського району Кіровоградської області.....	286
<i>Николаев Н. И.</i> Ольвийские «борисфены»: П. О. Карышковский или В. А. Анохин?	290
<i>Одрін О. В.</i> Грецькі <i>eschatia</i> і аграрна історія полісів Північної Надчорноморщини	299
<i>Охотников С. Б.</i> Научные археологические общества в Одессе.....	306
<i>Охріменко О. С.</i> Молитва ангелу-охоронцю з французького Часослова XIV ст. з колекції НБУВ.....	312
<i>Паламарчук С. В.</i> Об античных предшественниках городов левобережья Нижнего Дуная в Одесской области	316
<i>Пересунчак О. С.</i> Березівка III – пам'ятка білозерської культури на Середньому Побужжі	325
<i>Пилипчук Я. В.</i> Социальная терминология и властные структуры в истории Кавказской Албании	329

<i>Попова Т. Н.</i> Бициллиеведение: имена и смыслы.....	337
<i>Прохненко І. А., Жиленко М. А., Калініченко В. А.</i> Фальшивомонетна справа на Хустському замку	345
<i>Редина Е. Ф., Савельева Е. С.</i> К вопросу о терракотовых «погремушках» Боспора	354
<i>Руссев Н. Д.</i> Денежное обращение и монетные эмиссии правобережного Поднепровья в эпоху Золотой Орды.....	362
<i>Ручинська О. А.</i> Благодіяння ольвійської еліти у перші сторіччя н.е.	369
<i>Савельев О. К.</i> Фрагмент римского фигурного светильника из Тире	374
<i>Сапожников И. В., Синельников А. С.</i> О римских земляных линейных укреплениях и дороге варваров близ Ольвии.....	381
<i>Снытко І. А., Бондаренко А. А., Алексеев А. М.</i> Новая ольвийская бронзовая монета V в. до н.э. из Гилеи	392
<i>Федорук А. В.</i> Битва при Мурсе (351 г.) в освещении риторических произведений цезаря Юлиана	398
<i>Ціватий В. Г.</i> Концепт «конгруентність» у теорії та практиці дипломатії ранньомодерної Європи: інституціональний дискурс	405
<i>Чепіженко В. В.</i> Аристократичні спільноти в Англії XIV ст. (на матеріалах справи геральдичної суперечки Скрупа проти Гросвенора)	411
<i>Черниенко Ю. А.</i> По поводу некоторых разногласий по вопросам истоков позднебронзовой металлургии юга Восточной Европы	419
<i>Янов Д. М., Корпусова І. В.</i> Російські срібні монети XIV–XX ст. в колекції Одеського археологічного музею: загальний огляд	425
<i>Кушнір В. Г., Сминтина О. В.</i> Олександр Миколайович Дзиговський (15.02.1953 – 29.12.2020)	430
Перелік скорочень	436

Наукове видання

Головний редактор
Нємченко Ірина Вікторівна

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я
Випуск XIII

В авторській редакції

Підписано до друку 22.02.2021 року

Формат 60×84/8

Друк офсетний

Папір офсетний

Тираж 100 екз.

Замовлення № 20

Видавництво тов «Удача», Свідоцтво ДК № 4241 від 23.12.2011р.
м.Одеса, вул. Гаванна, 3 тел. (048) 726-54-37, e-mail: mostik-1@ukr.net